GARANŢII PROCEDURALE DE PROTECŢIE A DATELOR CU CARACTER PERSONAL ÎN CADRUL MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAŢIE

CZU: 343.13:342.721

Daniel CRISTEA

Şcoala doctorală Ştiinţe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

PROCEDURAL GUARANTEES FOR THE PROTECTION OF PERSONAL DATA IN THE FRAMEWORK OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES

The application of the general limitations of fundamental rights to data protection pursuant to Article 52, paragraph 1 of the EU Charter of Fundamental Rights, has raised interesting questions. According to this provision, limitations must be provided for by law, must return to the essence of the law concerned and, subject to the principle of proportionality, must be necessary and genuinely meet the general interest objectives recognized by the European Union or the need to protect the rights and the freedoms of others. We ask ourselves the question, can these limitations justify the unfair processing of personal data or the processing for purposes not covered by the legal basis for the collection, storage and disclosure of personal information at this stage of the prosecution under special investigative measures? From this question we started to write this article which consists in identifying in the framework of special investigative measures the breaches of personal data breaches and proposals for amendments in order to comply with this protection.

Keywords: *special investigative measures, protection of personal data, breaches, guarantees*

Cu privire la măsurile speciale de investigaţii, prevăzute în Republica Moldova, şi la metodele speciale de supraveghere sau cercetare prevăzute în România, nu este clar dacă acestea sunt concepute pentru general sau strict – în vederea obţinerii de informaţii se recurge la toate tipurile posibile: mijloace tehnice, sisteme informaţionale, aparate de înregistrare video şi audio, de fotografiat şi de filmat disponibile, prevăzute de art.132[2] CPP RM şi de art.138-153 CPP Rom. Este nevoie de un echilibru adecvat între puterile de investigare şi respectarea drepturilor individuale, în special a dreptului la confidenţialitate prin prisma datelor cu caracter personal. Multe dintre măsuri sunt realizate pe baza unor reguli generale privind căutarea, obţinearea, stocarea şi posibilitatea divulgării unor date cu caracter personal/informaţii confidenţiale, ceea ce nu este adecvat. Obţinerea de informaţii prin aceste măsuri şi metode poate reprezenta astfel o măsură intruzivă în confidenţialitatea unui cetăţean. Cu toate acestea, chiar

dacă sistemele juridice din R.Moldova şi din România au o reglementare clară privind extragerea datelor, precum şi cazurile şi circumstanţele în care poate fi aplicată, de către cine, care sunt condiţiile pentru a efectua o astfel de colectare şi prelucrare a informaţiilor, nu putem spune că nu poate fi încălcată confidenţialitatea prin prisma datelor cu caracter personal. Tocmai prevederea de la art.132[4] alin.(6) CPP RM vizează situaţiile când ,,nu sunt respectate condiţiile de întindere a efectuării măsurii speciale de investigaţii sau prin măsura dispusă se încalcă disproporţionat sau în mod vădit drepturile şi interesele legitime ale omului"; astfel, se recunoaşte posibilitatea încălcării drepturilor părţilor, printre care şi cea a protecţiei de date cu caracter personal. Ne referim la date obţinute cu caracter personal care încalcă drepturile şi interesele legitime ale persoanei. Ca exemplu, **Cauza Batiashvili împotriva Georgiei (**Hotărârea CtEDO din 10.10.2019) ilustrează încălcarea în mod vădit a drepturilor şi intereselor legitime ale omului, printre care şi încălcarea protecţiei datelor cu caracter personal. ,,În data de 22 iulie 2006 a fost pornită o anchetă preliminară în privinţa unui caz penal referitor la constituirea şi conducerea unui grup armat ilegal. În ziua următoare a fost obţinut un mandat de interceptare a apelurilor telefonice ale liderului unui grup local, fiind înregistrate conversaţiile telefonice purtate între lider şi reclamant. Curtea a menţionat că înregistrările conversaţiilor telefonice dintre ei au fost trimise unui canal de televiziune şi transmise pe post cu patru zile înainte de punerea sub acuzare formală a reclamantului şi de arestarea sa" [1]. Nu intrăm în fondul problemei. Ca şi remarcă, existenţa unei persoane publice implicate nu dă organului de urmărire penală dreptul să divulge înregistrărire obţinute care au caracter confidenţial şi nici datele cu caracter personal canalului de televiziune. Simpla informare a faptului că se cercetează aspecte ale unui astfel de grup fară a se detalia date care să conducă la identificarea persoanelor era suficientă. Confidenţialitatea informaţiilor, prin prisma datelor cu caracter personal, obţinute în cadrul măsurilor speciale de investigaţii, reprezintă o necesitate şi o obligaţie de a proteja interesele procedurii penale.

Ca şi breşă de posibilă încălcare a confidenţialităţii prin prisma datelor cu caracter personal, este de menţionat art.132[5] CPP RM, care priveşte consemnarea măsurilor speciale de investigaţii, unde este specificat că la terminarea procedurii se întocmeşte proces-verbal pentru fiecare activitate, în interiorul cărora sunt menţionate date cu caracter personal, proces-verbal care se anexează la dosarul cauzei împreună cu purtătorul material de informaţii şi care nu au caracter secret. Procurorul, dacă este cel care a autorizat măsura, trebuie să informeze persoanele care au fost supuse măsurii speciale de investigaţii, moment în care aceste persoane au dreptul să ia cunoştinţă de procesele-verbale privind efectuarea măsurii speciale de investigaţii şi de purtătorul material de informaţii. Şi CPP Rom, prin art.133 alin.(1), (2), (4) şi art.145 alin.(2), vizează întocmirea procesului-verbal pentru fiecare activitate de supraveghere tehnică în cadrul metodelor speciale de supraveghere sau cercetare, procese-verbale care conţin date cu caracter personal, precum şi alte date de identificare, iar din momentul încetării măsurii supravegherii, persoanele supravegheate au dreptul de a lua la cunoştinţă de conţinutul proceselor-verbale. Breşa de confidenţialitate o observăm tocmai datorită

posibilității de a lua cunoştință de măsurile şi activitățile desfăşurate în măsura în care activitățile din faza de urmărire penală nu trebuie aduse la cunoştință părților. De asemenea, CPP RM şi CPP Rom nu prevăd anonimizarea datelor cu caracter personal/a informațiilor care pot conduce la identificarea părților la terminarea urmăririi penale şi nici în situațiile propunerilor măsurilor preventive, respectiv a arestului preventiv etc., lucru de care trebuie să se țină cont la prezentarea acestor procese-verbale. Ilustrez în acest sens **Cauza Bédat împotriva Elveției** (Hotărârea CtEDO din 29 martie 2016), care prevede un articol publicat în revista săptămânală L'Illustré. Acesta se referea la procesul penal îndreptat împotriva lui M.B., un conducător auto care fusese arestat preventiv pentru că a intrat cu viteză într-un grup de pietoni şi continua cu un rezumat al întrebărilor adresate de polițişti. Pe lângă acest articol, autoritățile însărcinate cu urmărirea penală au decis să informeze presa cu privire la anumite aspecte ale anchetei, ceea ce a condus în special la publicarea unui articol în care au fost incluse aceste aspecte. În cursul anchetei s-a stabilit că una dintre părțile civile la procedura îndreptată împotriva lui M.B. fotocopiase dosarul cauzei şi ar fi pierdut un exemplar al acestuia într-un centru comercial. Ulterior, o persoană necunoscută l-ar fi adus la redacția revistei săptămânale în care apăruse articolul în litigiu. În speță, aşa cum este menționat în Hotărâre, infracțiunea de care era acuzat recurentul privea publicarea proceselor-verbale de ascultare şi a unor scrisori incluse în dosarul de urmărire penală în curs [2].

Argumentul pe care îl expunem în combaterea cauzei *Bédat împotriva Elveției* este prevăzut tocmai de art.4 alin.(1) lit.(f) din Directiva UE 2016/680 privind protecția persoanelor fizice referitor la prelucrarea datelor cu caracter personal de către autoritățile competente în scopul prevenirii, depistării, investigării sau urmăririi penale a infracțiunilor sau al executării pedepselor şi privind libera circulație a acestor date, unde se prevede că datele cu caracter personal şi în această fază de urmărire penală trebuie să fie „prelucrate într-un mod care să asigure securitatea adecvată a datelor cu caracter personal, inclusiv protecția împotriva prelucrării neautorizate sau ilegale şi împotriva pierderii, a distrugerii sau a deteriorării accidentale, prin luarea de măsuri tehnice sau organizatorice corespunzătoare" [3].

Observăm astfel obligația statului de a proteja, prin nevoia confidențialității datelor în această fază a urmăririi penale, informațiile obținute prin măsurile speciale de investigație prevăzute în Republica Moldova şi prin metodele speciale de supraveghere sau cercetare prevăzute în România.

Şi **Cauza Căşuneanu împotriva României** (Hotărârea CtEDO din 16 aprilie 2013) ilustrează nevoia aplicării prevederilor art.4 alin.(1) lit.(f) din Directiva UE 2016/680, în ceea ce priveşte „scurgerile de informații către presă încă de la începerea urmăririi penale împotriva reclamantului, de când au fost difuzate fragmente ale convorbirilor dintre inculpați, obținute în urma interceptărilor telefonice în timpul operațiunii de supraveghere în cadrul cercetării penale, desfăşurate anterior urmăririi penale, care au apărut în ziare înainte ca reclamantul şi co-inculpatul să fie trimişi în judecată. Prin fragmentele respective s-a înțeles că, în numele reclamantului, senato-

rul C.V. şi judecătorul F.C. au încercat să manipuleze câțiva judecători din completul care judeca litigiul comercial în care era implicat reclamantul şi l-au informat cu privire la progresul pretinselor manevre; în convorbirile dintre ei, senatorul, judecătorul şi reclamantul au folosit cuvinte dure pentru a-şi exprima dezamăgirea pentru faptul că soluția nu a fost favorabilă reclamantului şi au făcut supoziții referitoare la întrebarea dacă ceilalți judecători au fost influențați de altcineva. Reclamantul s-a plâns că autoritățile au dezvăluit presei acte din dosarul penal – în special stenograme ale unor convorbiri telefonice interceptate de autorități în timpul operațiunii de supraveghere. Guvernul a declarat că presei nu i-a fost comunicată nicio informație cu caracter secret. În special, jurnaliştilor nu li s-a acordat acces la dosarul penal în cursul urmăririi penale, iar referitor la actele publicate în presă, verificările au arătat că acestea au fost copiate din referatul motivat al procurorului trimis Senatului în vederea obținerii avizului favorabil pentru arestarea preventivă a unuia dintre co-inculpați, care era senator la vremea respectivă. Potrivit dreptului intern, referatul procurorului nu era un document secret, iar publicarea acestuia nu constituia infracțiune.

Curtea a menționat că în cauzele în care informații confidențiale au fost dezvăluite presei, în primul rând sarcina statelor este aceea de a stabili organizarea serviciilor, acestea urmând să-şi instruiască personalul, astfel încât să se asigure că nu se divulgă informații confidențiale sau secrete" [4].

Ce observăm! În momentul efectuării măsurilor speciale de investigație prevăzute în Republica Moldova şi a metodelor speciale de supraveghere sau cercetare prevăute în România, organul de urmărire penală (polițist, procuror) este obligat să păstreze secretul comunicărilor şi poartă răspundere pentru încălcarea obligațiilor. Rezultatele obținute se consemnează în procese-verbale ataşate la dosarele cauzei care, aşa cum a avut loc şi în cauza *Căşuneanu împotriva României*, pot conduce la divulgarea informațiilor înaintea terminării urmăririi penale şi, implicit, la încălcarea protecției datelor cu caracter personal ale celorlalte părți. În astfel de cazuri, procurorul trebuie să țină cont şi să dispună măsuri de respectare şi a art.4 alin.(1) lit.(f) din Directiva UE 2016/680 de către entitățile cărora le sunt înaintate astfel de date. Parlamentul este Operator şi, potrivit art.4 alin.(4) din Directiva UE 2016/680, este responsabil de respectarea art.4 alin.(1) lit.(f) din Directiva UE 2016/680 şi trebuie să demonstreze această respectare, deci a confidențialității datelor şi informațiilor din referatul procurorului înaintat de acesta Senatului.

Datele şi informațiile ce conțin date cu caracter personal obținute în urma efectuării măsurilor speciale de investigație prevăzute în Republica Moldova şi a metodelor speciale de supraveghere sau cercetare prevăzute în România *şi care nu constituie obiectul cercetării,* dar care sunt arhivate la judecătorul de instrucție (în Moldova) şi la sediul parchetului (în România), sunt cunoscute de organul de urmărire penală. Nici în CPP RM şi nici în CPP Rom nu se prevede obligativitatea informării celorlalte persoane care nu au legătură cu cauza. Punem întrebarea: de ce organul de urmărire penală poate să ia cunoştință de astfel de date, iar persoanele respective nu pot să afle de existența lor şi să dispună de ele cum doresc sau să primească garanția confidenți-

alității până în momentul distrugerii care le este comunicat. Secretul prin arhivare al anumitor informații și date, astfel obținute, nu este suficient pentru protecția datelor cu caracter personal prin prisma încălcării vieții private. Pentru a nu fi încălcată intimitatea vieții private toate persoanele aflate în astfel de situații trebuiesc informate sub garanția confidențialității. Despre cantitate: informațiile cu privire la date despre activități bancare și financiare, imobiliare, educație, vânzări cu amănuntul, servicii sociale, transport, tranzacții poștale etc. pot fi accesibile fără un nume, o adresă, un număr de telefon sau un număr de securitate socială. Se permite astfel achiziționarea în foarte puțin timp a unei cantități uriașe de informații cu privire la un grup sau persoane de interes, precum și a altor date decât cele pentru care s-a dispus măsura, creând profiluri ale posibililor suspecți sau grupuri de risc. Exploatarea datelor trebuie să fi determinată de țintă, care presupune obținerea de informații despre un suspect identificat și despre cei implicați în activitățile infracționale. În acest sens, **Cauza Klass și alții împotriva Germaniei** (Hotărârea CtEDO din 6 septembrie 1978) este edificatoare pentru încălcarea acestui drept, unde „cinci avocați germani s-au plâns în special de legislația din Germania care autoriza autoritățile să le monitorizeze corespondența și comunicațiile telefonice fără a obliga autoritățile să-i informeze ulterior despre măsurile luate împotriva lor” [5].

Aceleași aspecte menționăm prin identificarea și aflarea informațiilor despre persoane colaterale țintei în cazul cercetării domiciliului și instalării în el a aparatelor ce asigură supravegherea și înregistrarea audio și video, a celor de fotografiat și de filmat, prin utilizarea mijloacelor tehnice ce asigură înregistrarea, interceptarea și înregistrarea comunicărilor. Orice cetățean a cărui confidențialitate a fost intimată ar trebui să fie informat despre aceasta, deci și asupra informațiilor obținute ca urmare a efectuării măsurilor speciale de investigație prevăzute în Republica Moldova și a metodelor speciale de supraveghere sau cercetare prevăzute în România, despre care nu știau.

Ceea ce este necesar pentru procedura penală nu este doar posibilitatea de a obține informații ca urmare a efectuării măsurilor speciale de investigație prevăzute în Republica Moldova și a metodelor speciale de supraveghere sau cercetare prevăzute în România, ci și de a verifica modul privind confidențialitatea datelor cu caracter personal/a informațiilor. Chiar dacă aceste intruziuni sunt foarte grave din perspectiva protecției dreptului la viață privată și a legislației de protecție a datelor cu caracter personal, utilizarea corectitudinii într-o procedură penală nu ar trebui să mai fie criticată, atât timp cât se aplică regulile. Astfel, în privința examinării și ridicării trimiterilor poștale, art.134 CPP RM nu prevede în cazul examinării trimiterilor poștale modul în care reprezentantul organului de urmărire penală poate desfășura această procedură și să poată demonstra conținutul sau imposibilitatea de nedivulgare a datelor în condițiile în care la deschidere nu participă martori. Și art.147 CPP Rom prevede că predarea se face doar a scrisorilor și trimiterilor poștale, nu și a conținutului acestora. Aceasta poate fi exclusă ca probă ulterior datorită Codului de procedura penală care nu stabilește în termeni stricți și clari condițiile predării conținutului fără riscul de a fi contestat.

Mijloacele de comunicare în această perioadă s-au dezvoltat într-o aşa măsură, încât telefonul mobil a devenit indispensabil pentru marea majoritate, informaţiile putând fi obţinute astfel prin ascultarea convorbirilor. Prin interceptările şi înregistrările convorbirilor s-a creat şi s-au obţinut probe sau încălcări ale legii datorită modului de prezentare a acestor probe care au condus la încălcarea protecţiei datelor cu caracter personal. La art.132[9] alin.(1) CPP RM se prevede: „Colaboratorii subdiviziunii din cadrul instituţiei autorizate prin lege, care asigură tehnic interceptarea şi înregistrarea comunicărilor, precum şi persoanele care efectuează nemijlocit ascultarea înregistrărilor, ofiţerii de urmărire penală şi procurorul sunt obligaţi să păstreze secretul comunicărilor şi poartă răspundere pentru încălcarea acestei obligaţii" [6].

De ce exemplificăm prin acest articol? Fiindcă nu trebuie să existe încălcări datorită răspunderii. Nu intrăm în modul de efectuare care nu prezintă breşe de încălcare a confidenţialităţii. La dosar vor rămâne procesul-verbal privind interceptarea şi înregistrarea comunicărilor la care este anexată stenograma comunicărilor. Cu privire la acest aspect am menţionat încălcările în cauzele CtEDO *Batiashvili contra Georgiei* şi *Căşuneanu împotriva României*.

Concluzii şi recomandări. Ceea ce este crucial pentru procedura penală nu este doar posibilitatea de a efectua supraveghere şi interceptări într-o etapă proactivă, ci şi de a verifica dacă constatările şi informaţiile colectate astfel pot fi sau nu utilizate mai târziu ca probe. Chiar dacă aceste intruziuni sunt foarte grave din perspectiva protecţiei dreptului la viaţă privată şi a legislaţiei de protecţie a datelor cu caracter personal, utilizarea lor într-o procedură penală trebuie să fie criticată în mod necesar la acel moment şi nu mai târziu. Problema este că de normele de excludere se încearcă întotdeauna să se profite în procesul penal, motiv pentru care toate regulile de aplicare trebuie să fie clar stabilite.

Referinţe:

1. *Cauza Batiashvili impotriva Georgiei*, Hotărârea CtEDO din 10.10.2019, nr.8284/07, Disponibilă pe http:// hudoc.echr. coe.int/ eng?i =001-196374 [Accesat: 08.02.2021]
2. *Cauza Bédat împotriva Elveţiei*, Hotărârea CtEDO din 29 martie 2016, nr. 56925/08, Disponibilă pe http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-BEDAT-%C3%AEmpotriva-Elve.. [Accesat: 08.02.2021]
3. Directiva UE 680/2016, Disponibilă pe https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri= CELEX : 02016L0680-20... [Accesat: 09.02.2021]
4. *Cauza Căşuneanu împotriva României*, Hotărârea CtEDO din 16 aprilie 2013, nr. 22018/10, Disponibilă pe http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Casuneanu-impotriva-Romaniei. pdf [Accesat: 09.02.2021]
5. *Cauza Klass şi alţii împotriva Germaniei*, Hotărârea CtEDO din 6 septembrie 1978, nr. 5029/71, Disponibilă pe http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/fise-tematice/FT-Protectia-datelor-cu-cara, p.2 din 24 [Accesat: 10.02.2021]
6. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Chişinău:Tipografia Centrală, 2018.